

7 Samaradorlik o'zgarishining iqtisodiy ahamiyati

Samaradorlikning o'zgarishini iqtisodiy ahamiyatini tekshirish uchun ishlab chiqarish quvvati samarasining va ishlab chiqarish xarajatlarining muhim barcha o'zgarishlarini qamrab olish kerak.

Demak: Ishlab chiqarishga oid texnik o'zgarish rentabel, agarki chegaralangan ishlab chiqarish quvvati samarasi chegaralangan xarajatlardan oshsa (yoki kamida teng bo'lsa).

Odatda, barcha chegaralangan ishlab chiqarish quvvati samarasi va xarajati oldindan Marjinal daromadni hisoblashdan ma'lum, chunki o'zgarmas xarajatlarda ishlab chiqarishga oid chora tadbirlar orqali hech qanday o'zgarishlar bo'lmaydi.

Chunki talab:

- Aylanma vositalar uchun kapital
- I/chiq. uchun ish soati
- Foydalanishha yaroqli erlar
- I/chiq. va etkazib berish huquqi

da o'zgaradi (Marjinal daromadni hisoblashdan ham ajratila oladi) va bu tekshirilishi kerakki, ya'ni bu o'zgarishlar uchun kerakli paytlarda qo'shimcha xarajatlar yoki xarajatlarni tejashlar e'tiborga olinishi kerakmi yoki yuqmi.

Hisob-kitobda, ishlab chiqarish vositalarini ko'p quyilishi orqali (Z-Urug'lik, ug'it vositalari, O'simliklarni himoya qilish) qo'shimcha hosil

8 ts etishtirildi.

Shunha ko'ra chehar. I/ch quvvati samarasi:

		<u>Iste'mol uchun</u>	<u>Yem uchun</u>	<u>Jami</u>
Oshhan hosil	ts	0.00	8.00	8.00
× Baho	Ming so'm/ts	132.00	170.00	170.00
= Cheg. I/ch.quvvati samarasi	Ming so'm/ga	0.00	1,360.00	1,360.00

Chegaralangan xarajat material va xizmatdan foydalanish (Marjinal Daromadni hisoblashdan) uchun xarajatlar o'zgarishi hamda aylanma vosita va qo'shimcha (unumli) ish uchun bo'lgan xarajatlardan olinadi.

Boshqa faktorlarda davomli o'zgarishlar ayni damda yuq. Soddalashtirilgan holda faktorlar

xarajati uchun shaxsiy va chetdan keluvchi ulushining ulchangan vositasi qo'llaniladi:

- Aylanma vositalr xarajati: 20% Boshqa kap. × 0.0% + 80% shaxsiy kap. × 12.0%
- Ish xarajati: 0% Boshqa-IK × 10.00Ming so'm + 100% Oilaviy-IK × 14.00Ming so'm

	Intensivlik		O'zgarish Faktor quyilishi	×	xa-rajat	Cheg. xarajat	
	I	II				har ga	har ts
O'zhar. harjat (MD dan)	3,853.1	4,073.1				220.07	27.51
Aylanma vositalar* (Ming so'm)	2,119.2	1,832.9	- 286.3	×	9.6%	-27.48	-3.44
Ish (IKs)	9.0	9.5	+ 0.5	×	14.00	6.65	0.83
Umumiy cheg. xarajat:						199.23	24.90

Chehar.-Korxonada foydasi:

	<u>har ga</u>		<u>har ts</u>	
Cheg. Xizmatlar samarasi farqidan va chehar. xarajat	1360	Ming so'm/ga	170.00	Ming so'm/ts
Cheg.Korxonada foydasini beradi	199.23	Ming so'm/ga	24.90	Ming so'm/ts
	1,160.77	Ming so'm/ga	145.10	Ming so'm/ts

Izohlash

Izohlangan Intensiv o'zgarish rentabel, chunki:

- Maxsulot bahosi (har ts)	> Cheg.xarajat har ts oshhan Hosilha	170.00	>	24.90
- Cheg. Xizmatlar samarai har ha	> Cheg. xarajat har ga	1,360.00	>	199.23
- Chegar. Foyda	> 0	1,160.77	>	0.00

Agar chegaralangan ishlab chiqarish quvvati samarasi va xarajati uchun hisoblashlarni bitta tushunchaga bog'lasak, bevosita chegaralangan korxonada foydasi tadbirini ham hisoblash mumkin:

	Intensivlik		O'zgarish Faktor quyilishi	×	ha-rajat	Cheg. Xiz.samara / Cheg. xarajat
	I	II				
Marjinal daromad	3,088.9	4,228.9				+ 1,139.94

Aylanma vosita	(Ming so'm)	2,119.2	1,832.9	- 286.3	×	9.6%	+ 27.48
Ish	(IKs)	9.0	9.5	+ 0.5	×	14.00	- 6.65
Cheharalanhan Korxon foydasi:							+ 1,160.77

Tekshiruv hisobi sifatida, korxon foydasi (xuddi Forma 2 dagidek) uchun batfsil hisoblash usuli yana bir marta ikkala intensivlik uchun izohlanishi kerak:

		Ulush	xarajat	Int. I	Int. II	Chegar.-MD / Cheg. Foyda
I/ch quvvati sam.(I/chiq. + k.p.As.Max.dan tash. i/ch quv.sam.va Mukofot)				6,942	8,302	
- Proportional o'zharuvchi xarajatlar (Material & Xizmatlardan foydalanish)				3,853	4,073	
= Marjinal daromad (MD) (Tajribaviy usulha ko'ra)				3,089	4,229	+ 1,139.94
Aylanma vos.ha talab			Ming so'm	2,119	1,833	
- Shaxsiy kap. uchun foiz quyilmasi		80%	12.0%	203.4	176.0	
- Chetdan kel. Kap.uchun foiz ulushi		20%	0.0%	0.0	0.0	
= Marjinal daromad (MD) I				2,885	4,053	+ 1,167.42
Ish vaqtiha bo'lhan talab (unumli)			IKs	9.0	9.5	
- Oilaviy IK uchun Ish haqi quyilmasi		100%	14.00 Ming so'm/IKs	126.0	132.7	
- Boshqa IK uchun ish haqi xarajati		0%	10.00 Ming so'm/IKs	0.0	0.0	
= Marjinal daromad (MD) II				2,759	3,920	+ 1,160.77
Foy. Yaroqli erha bo'lhan talab			ga	1	1	
- Shaxsiy yerlarning ijaraha quyilishi		100%	10000 Ming so'm/ga	10,000.0	10,000.0	
- Begona yerlar ijarasi		0%	0 Ming so'm/ga	0.0	0.0	
- Boshqa alternativ xarajatlar				0.0	0.0	
= Marjinal daromad (MD) III				-7,241	-6,080	+ 1,160.77
- O'zgarmas & Umumiy xarajatlar				168	168	
= Korxon foydasi				-7,408	-6,248	+ 1,160.77

Int. II u
yozing!

Tekshiruv hisobi ko'rsatadiki, aylanma vositalar uchun foydalanilayotgan kapital xarajati foiz ulushining hamda chegaralangan foydaning ish haqiga bo'lgan talabi (bu degani MD II

doirasida) ning e'tiborga olinishiga ko'ra oldindan uning hal qilivchi qiymatida erishildi.

Hosil oshishining rentabel bo'lishiga qaramasdan korxonada foydasi ijobiy darajada ko'tarish uchun bu etarli emas.

Shuning uchun, intensivlik II uchun hisob etiladiki, ishlab chiqarishga quyilgan faktorlar uzoq muddat uchun maqsadga muvofiq to'lanmaydi.